

I En Arbetslinjeformad Verklighet

Eskil

Mars 2013

Bakom skyltfönstren står de mjölkvita väggarna stadiga som fundament i verksamheten som skall inrymma den mytomspunna arbetslösheten. Inrymma och omvandla till full sysselsättning. Ett anständigt liv, som Olof Palme kallade det. Skyltfönstrens glas utgör barriären mellan två verkligheter, en symbol för den klyfta som skiljer myndigheten åt från den verklighet den ämnar omvandla. Kanske **omvandla** är fel ord – **förvalta** stämmer bättre in på vad verksamheten faktiskt gör.

Oavsett vilket kontor du besöker, oavsett vilken stad du befinner dig i, A4-papper längs väggarna likt slarviga planscher i ett tonårsrum eller för den delen mitt eget hem. Annonser som presenterar tjänster du säkert kommer (tvingas) att söka men aldrig kommer att få. Hade det inte varit för annonserna och de löjeväckande små skrivborden med rull-mus, inbyggt tangentbord och skärm, så hade det varit svårt att skilja platsen från soc-kontoret du nyss kommit från.

Du ser handläggare som entusiastiskt engagerar sig i arbetslösa arbetssökande på något av de dominerande världsspråken eller svenska. Inte nog med att det du ser känns som taget från en sunkig reklamfilm – en sån där lokal reklamfilm där alla gör sig till för någon lustig idé om att det skulle attrahera kunder – det känns dessutom som om att varje samtal är en exakt kopia av det samtal du kommit för att ha, samma samtal som du hade förra veckan och veckan dessförinnan.

Vid dörröppningen står handläggaren som en väktare vid porten till det slutna mystiska kontorslandskap som breder ut sig bakom de representativa lokalerna. Flera våningar av kontor, vart och ett avskärmat med ännu en uppsättning glasrutor. Den symboliska klyftan stärks ytterligare och sannolikheten att arbetsförmedlarna skulle kunna relatera till din situation är obefintlig. Kunna relatera till alla arbetslösas känslor av skam, förnedring och uppgivenhet... Väl skyddade, en tjänstemannaklass, en byråkratisk medelklass, som hängivet tjänar kapitalismens mekanismer i Statens regi. Hur skulle någon från denna verklighet – kontoret, villan, semestern och bilarna – någonsin kunna solidarisera sig med någon från den andra verkligheten – trångbodda miljonprojekt, tvångsmöten med myndigheter, tomma konton, utanförskapet – eller på ett jämlikt sätt möta den andra i ett samtal?

Nu var det länge sedan jag var inskriven på Arbetsförmedlingen utan att bli särbehandlad, handlagd efter *Definition i AMS-kod: sökandekategori 43 – socialmedicinskt funktionshinder*. Jag minns trots det hur dessa "normala" samtal utspelade sig. Generösa erbjudanden om allt de kunde hjälpa till med – alltid diffusa saker som aldrig blev av – och en oblyg vänskaplighet som byggde på, ja vadå? Ömsesidighet? En delad verklighet? Kärlek? Om du någon gång skulle överhöra handläggarens nästa samtal med nästa i raden av osjälvständiga bidragstjuvar – parasiter som vi är, som njuter av det sociala skyddsnätets royal suite – så fick du bita ihop för att inte bli svartsjuk. Handläggaren var tydligen lika vänskaplig med den nästkommande.

Nu för tiden har jobbcoaching etablerat sig som ett slags outsourcing av Arbetsförmedlingen. En avlastning för att arbetsförmedlarna ska kunna hålla humöret uppe. Alltid vara redo som i den där sunkiga reklamfilmen. Jobbcoachingen går ut på att öka den sökandes kunskap och att ge den personligt stöd. Jag var "normalt" inskriven innan jobbcoachingen etablerades och med ett socialmedicinskt funktionshinder behövde jag aldrig tänka på det. Desto fler av mina vänner och närstående har fått erfara konceptet.

Privata arbetsförmedlare, betalda av ett vinstdrivande företag för att motivera dig och "öka din kunskap" om... om vad är de kanske inte övertydliga med. Läser en lite i dokumenten kring jobbcoaching, så är den dyrbara kunskapen en kunskap om din situation som arbetslös. Du ska helt enkelt lära dig att vara en bra arbetslös och lära dig deras idé om hur du kan försöka ta dig ur arbetslösheten. Något som varken du eller de faktiskt kan råda över. När sedan flera av jobbcoachernas lokaler, liksom flera av arbetsmarknadsinsatsprogrammen och -aktiviteterna är placerade i industriområden och platser mycket otillgängliga för människor utan bil och körkort, är det lätt att se värderingarna bakom "motivation." Att som arbetslös behöva gå 2-5 kilometer för ett möte en lika gärna kunde ha haft på den mer tillgängliga arbetsförmedlingen, ett möte en hellre hade und-

viket från första början, kräver ett stort mått av motivation. Den hårda vägen till ett värdigt liv som anställd arbetstagare.

Tillbaka till de "normala" samtalen med arbetsförmedlaren. Det var generösa erbjudanden från kompiserna på andra sidan skrivbordet. Dock aldrig utan en disclaimer: *Ytterst var det förstås mitt ansvar att jag tog mig ur arbetslösheten; att jag kom till de möten och aktiviteter jag gjort mig skyldig till att delta i, sedan jag blev en bidragstagare.* Om jag gud förbjude inte skulle följa handlingsplanen jag så delaktigt fått vara med att utforma, framträdde det för byråkraten så typiska dragen av personlighetsklyvning. En variant av good cop, bad cop. Jag gick från att vara en kompis till ett olydigt barn på en uppfostringsanstalt. Maktpositionerna fick till slut en chans att klargöras. Inte helt olik känslan av när läraren eller föräldern ville "lära en en läxa," tätnade molnen av skam under takets gipsplattor. Lika personlig som vänskapligheten, lika personligt blev sveket som tydligen begåtts mot den stackars handläggaren. Här kanske borderline är ett bättre begrepp. Straffsituationen som sedan uppstod, uppläckningen, kom handläggarens annars så färaktiga ögon att skifta till glober upplysta av maktlystnad.

En speciell blankett skrivs ut i tre exemplar. Vissa speciella rader signeras. En speciell rad som slutar i en ruta som kryssas i. *Arbetsökanden har inte fullföljt sin del i det heliga avtalet, har inte fullföljt sin handlingsplan.* Två av blanketterna förs ner i varsitt kuvert. Två adresser. Försäkringskassan och Soc. Konsekvensen – för mig och för den ensamstående trebarnsmamman som sitter i ett exakt samma samtal i rummet bredvid – blir indraget aktivitetsstöd och i värsta fall indraget ekonomiskt bistånd.

Men det var ju bara mitt eget fel, hade bara mig själva att skylla, bra att jag fick lära mig en läxa. Det var bra att trebarnsmamman och hennes ungar fick lära sig att ta ansvar någon gång i deras liv. En månad utan mat, blöjor, sjukvård, telefonkontakt, med stigande räntor på skulder, inkasso och arga hyresvärdar. Nå, visst lär trebarnsmamman och jag tänka oss för både en och två gånger extra innan vi blir "sjuka" eller "dubbelbokade" i samband med möten i framtiden.

I den berömda *Marienthalstudien*, där ett österrikisk samhälle som förlorat sin största arbetsplats undersöks under 1930-talet samt senare under 1970-talet av samma forskare (bl.a. Jahoda, Marie), visar arbetslösa på en bristande tidsuppfattning och en total brist på punktlighet. Männerna i samhället, de som i första hand blivit arbetslösa, kortade ner sin vakna tid på dygnet till i genomsnitt 13,5 timme. Det påvisades att de som i sin arbetslöshet kunde upprätthålla ett ordnat liv och ett tidsperspektiv synkroniserat med det övriga samhället i de flesta fall var aktiva föreningsmän. Det låter kanske lite långsökt men är det så konstigt att en arbetslös har svårt att komma i tid till sina möten på Arbetsförmedlingen? Är det konstigt att en arbetslös glömmer bort vilken dag de skulle hit eller dit, till någon myndighet, någon gång i ottan?

Bakom handläggaren sitter det på vardera väggsida en dörr som vätter mot respektive grannkontor. På mitt första möte var jag av nyfikenhet tvungen att fråga. De var nödutgångar. Inte vid brand eller rökutveckling, inte ens vid bombhot, utan vid tillfällen då en arbetssökande blev hotfull. Jag flinade till svar. Det kändes så dramatiskt, tyckte jag då. När jag nu satt med vitnande knogar vilandes på min mage, dolda bakom vänster handrygg, förstod jag mycket väl vad de, vars handlingar legat till grund för behovet av nödutgångar, hade känt. Vad de hade känt när de satt i samma sits som jag nu satt i. Det som drev dem till att hota eller attackera den auktoriserade skithögen bakom skrivbordet. Iklädd hipster-kläder från senaste kollektionen av något märke vars framgång i viss mån bygger på och samtidigt spottar på dig och din påtvingade maktlöshet.

Det som hindrade mig från att skrynkla till vårens herrkollektion och det som hindrade mig från att hiva ut soc-kontoristen genom fönstret, när jag även fick mitt ekonomiska bistånd indraget och hon informerade mig om det lite i förbifarten, var två saker, eller kanske tre. För det första snattade jag eller fann större delen av min mat i soporna, jag snodde även dyrare sport-, teknik och kosmetikaprylar som jag sålde på nätet. För det andra hade jag en familj som kunde låna mig pengar om jag svalde min stolthet och bad dem. För det tredje fanns

det en viss självbekräftelse i att inte vara beroende av Staten – inte på det där ”jag har ett jobb och är så himla självförsörjande”-sättet utan mer som ”in your face, Statjävvel, som tror att du kan trampa på oss härnere!” Hade jag inte känt något slags trygghet i det hade jag nog haft svårt att hålla tillbaka min ilska. Jag hade kanske inte skadat någon fysiskt men jag hade nog möblerat om lite på både Arbetsförmedlingen och Soc.-kontoret.

Det som faktiskt sker när jag fråntas mina bidrag från Staten är att min möjlighet att existera under det rådande samhällets premisser omintetgörs. De tar helt enkelt bort mitt existensberättigande och förpassar mig till den svårbeskrivna tillvaron under, inte den relativa, utan den absoluta fattigdomsgränsen. Hade jag inte haft ett annat sätt att se på saken, sett andra värden i livet än de som erbjuds av samhället, då hade det haft helt andra konsekvenser för mig. För de som å andra sidan tror på en Stat, som tror på Marknadsekonomi, innebär det den yttersta formen av straff. Skillnaderna mellan Statens omyndigförklarande av socialt utsatta för hundra år sedan och detta straff, suddas ut när det känslomässigt upplevs likadant. Frågan om varför receptionisten på Soc sitter bakom skottsäkert glas, känns inte längre nödvändig att ställa.

Känslan av att inte kunna lämna lägenheten, av att inte kunna resa bort. Inte på grund av att Soc och Arbetsförmedlingen säger att du inte får resa bort, vilket de är rätt hårda med, utan för att du känner dig låst mentalt. Känslomässigt. Ekonomiskt. Rent kroppsligt.

Känslan av att tiden står stilla, av att alla dagar är en upprepning av gårdagen, trots att du saknar rutiner.

Känslan av att du belastar andra, som om du måste ursäkta dig själv, när du lånar pengar, äter, sover hos vänner eller familj, försöker prata ut om din tillvaro eller bara söker en stunds ensamhet i ett socialt intensivt sammanhang.

Känslan av att inte vara lika mycket värd, lika mycket människa, lika berättigad en existens i den här världen, som de med ett arbete är.

Känslan av att sakna framtid och romantiserandet av svunna tider.

Det är någonstans kärnan i den känslomässiga upplevelsen av att vara arbetslös i det rådande samhället. För mig var det i alla fall det.

Höjden eller botten av denna skamlösa cirkus nås inne på Kriminalvårdsanstalterna. Den del av den legala arbetskraften som är lägst avlönad i Sverige. Den del vars anställningsavtal är inbakat i ett beslut om frihetsberövande, är också den del med de mesta direkta repressalierna vid arbetsvägran. Dag in och dag ut matas du med hotelser om indragna permissioner, besök och telefontillstånd, om isolering och uppskjuten frigivning. När du sedan en dag kommer till verkstaden...

Som en flock kalvar slussas vi från avdelningen över fängelseområdet mot verkstadskomplexet. Bakom murar och flera lager av stängsel möts vi av ytterligare ett stängsel som omgärdar verkstaden. Enda vägen in och ut är genom metalldetektorerna i det lilla skjulet. Innanför skjulet springer de mest hyperaktiva runt och larvar sig. Hoppas upp och ner på lastkajen. Skojbråkar. Som kalvar. Ibland ryter en plit till men oftast flinar de bara åt de barnsliga lekarna.

Bakom en stor skjutdörr på lastkajen blir vi infösta. Först till höger, till omklädningsrummet och toaletterna för att ta på oss arbetskläderna. Sedan in i fikarummet för att sätta på kaffebyggaren. Kung Kaffe. Vidrigt kaffe. Några tänder medsmugglade cigaretter med egenkonstruerade tändanordningar. En handfull fångar sätter sig runt fikabordet och spelar kort medan en rökridå sakta lägger sig över deras huvuden. Resten av oss fortsätter ut till verkstadshallen. En mindre fabrik med en uppsättning maskiner för olika ändamål och rader av bord för sortering och montering. Längst in till höger, en trappa upp, en förmanshytt med utsikt över fabriksgolvet. Hytten fortsätter in i svetshallen på andra sidan väggen.

...och något i atmosfären känns fel, något saknas, inga nya packlådor eller lastpallar, då får du höra att "det finns inget mer arbete, företagen måste låta sina egna anställda slå hål i hästskorna."

Vi samlades vid industrilokalens port mot lastkajen. Vad skulle vi göra där om det inte fanns något arbete? Vi samlades i väntan på att bli eskorterade tillbaka till avdelningen, genom metalldetektorer och slussar.

"Nä, ni får stanna här!", förmannen lyssnar i sin radio och fortsätter sedan, "De säger att ni ska stanna här. Och kommer ni inte tillbaka efter lunch blir det arbetsvägran!"

Så där satt vi, strandade och inlåsta i en verkstad utan något arbete att utföra. Kortspelandet och de barnsliga lekarna som annars dominerade flera fångars arbetstid var inte längre lika roliga. Nu fick vi varningar om vi vägrade arbeta och om vi vägrade att **inte** arbeta.

Motsvarigheten till utsidans A-kassa inom Kriminalvården, vilket är detsamma som aktivitetsstöd – de pengar du får om du saknar sysselsättning - ligger på 90 kronor i veckan. Grundlönen för en arbetande fånge ligger på mellan 10-12 kronor, vilket genererar runt 400 kronor i veckan. Av den lönen sparas pengar in till permissioner och frigivning, det så kallade "muckarbidraget." Ett bidrag som inte längre finansieras av Staten utan av dig själv. Med dessa 90 kronor i veckan vid händelse av arbetslöshet under din tid som fånge, ska du ha råd med telefonkort, frimärken, nikotin, specialmat etc i Pressbyråns prisklass. För din kontakt med omvärlden och dina grundläggande behov och laster svarar 90 kronor i veckan, knappt 13 kronor om dagen.

Det har ju sagts att fängelset och fångarna speglar samhällets och dess invånares allmäntillstånd. Ibland är det skrämmande hur väl det stämmer.

Det mesta av den här texten har skrivits på min arbetsplats. Jag har ett arbete nu sedan något år tillbaka. Vad gör det för skillnad för mig? Mår jag bättre eller sämre? Har jag stabilare ekonomi? Mer eller mindre tid till att göra saker eller vara med personer jag tycker om? Känner jag mig mindre låst? Mer fri? Självförsörjande? Självförverkligad?

Om sanningen ska fram har jag aldrig känt mig så här låst förut – inte som arbetslös, inte som fånge. Min ekonomi har inte blivit stabilare – det är bara inkomsterna och utgifterna som har ökat i omfattning. Rutinerna finns men är diffusa på ett sätt som är värre än att sakna rutiner. Gemenskapen på jobbet sträcker sig sällan eller aldrig utanför arbetstid och den interna kampen om att upprätthålla Jantelagen omintetgör solidariteten. Det är viktigare att alla trycks ner än att vi tillsammans går ihop för att få det bättre.

Det är en helt ny tid att vara arbetslös i. Det är också en helt ny tid att vara anställd. När jag började arbeta med olika ströjobb för sju åtta år sedan hade det rådande klimatet bara börjat ta form, som molnbildningar i ögonvrån. Idag är det "get employed or die tryin'" som gäller.

Om jag hade fått en krona för varje gång jag fått höra "Du ska vara glad att du har ett jobb," så hade jag kunnat köpa min arbetsgivare. Jag är inte glad för att jag har ett jobb. Jag är inte glad för att jag numera tillhör den skaran som klassas som accepterade och ordentliga medborgare.

Jag hade det många gånger lättare psykiskt som arbetslös eller deltidsarbetare men nu har mina nya högre utgifter bundit upp mig vid en stadig inkomst. Betraktar jag idag möjligheten att bli arbetslös är det med osäkerhet och otrygghet – hur ska jag klara hyran, maten och bilen (som jag skaffat för att över huvud taget kunna ta mig till jobbet som ligger flera mil från mitt hem). Det lustiga är att jag har alltid klarat mig, som arbetslös, som fånge, som student, och jag kommer alltid att klara mig. Det är bara att jag nu har fått något, något som jag inte vill ha och aldrig har velat ha, som jag kan förlora.

Jag är inte glad för att jag har något som någon annan inte har men sliter sönder sig för att få.

Den enda större skillnaden mellan arbete och arbetslöshet, är att du som människa värderas annorlunda. Skillnaden i att bli bemött som en jämlike eller som ett omyndigt hjon av människorna du möter ute i samhället.

Det Anarkistiska Biblioteket



Eskil
I En Arbetslinjeformad Verklighet
Mars 2013

sv.theanarchistlibrary.org